

De Utrechtse jaren van een 'vals-speler'

HANS NIEMANN IN ZIJN PARTIJ TEGEN DE NOOR MAGNUS CARLSEN IN ST. LOUIS. FOTO LENNART OOTES / GRAND CHESS TOUR

Na een ongeslagen reeks van 53 partijen kreeg vijfvoudig wereldkampioen Magnus Carlsen klop van de onbekende Amerikaanse tiener Hans Niemann (19). Met zwart nog wel. En Niemann leerde in Utrecht schaken.

ROB GOLLIN

Het is een aantekening met voorspellende waarde op het Nederlandse schoolrapport uit 2012 van Hans Niemann, de jonge Amerikaanse grootmeester die zich sinds zijn zege op wereldkampioen Magnus Carlsen het middelpunt weet van een rel in de schaakwereld die maar niet wil luwen.

Dit schreef zijn docent: 'Sinds januari ben je heel fanatiek. Houd wel in de gaten dat het erom gaat dat je beter schaakt en dieper denkt. Dan kun je héél ver komen.' Niemann was toen 9 jaar en een leerling op basisschool De Spits in Utrecht. Hij kreeg daar schaakles van PieterJan Mellegers; denksport was een verplicht vak in de speciale klassen voor hoogbegaafden.

En of hij ver is gekomen. Met zijn winst tijdens de Sinquefield Cup in Saint Louis beëindigde het nu 19-jarige talent op 4 september, spelend met zwart nog wel, een reeks van 53 ongeslagen partijen van Carlsen. Zijn rating nadert de 2.700, slechts weggelegd voor de allergrootsten aan het bord.

Maar de vreugde was van korte duur. De zege kreeg een onverwachte lading. De Noor trok zich na het verlies ineens terug uit het toernooi, de suggestie wekkend dat er bedrog in het spel was geweest. Op Twitter plaatste hij een filmpje van voetbaltrainer José Mourinho. De Portugees verklaart daarin dat 'als ik spreek, ik in grote problemen kom'. Wat Carlsen er precies mee heeft bedoeld, is sindsdien voer voor speculatie. Ondanks breed aandringen op een toelichting, doet hij er tot dusver het zwijgen toe.

Wantrouwen

Speelde Niemann soms vals? Had hij verbinding met een computer? Is er gelekt uit het team van Carlsen? Diens opening, een variant op het Nimzo-Indisch, speelt de wereldkampioen zelden, maar zijn tegenstander leek goed voorbereid. Niemann ontkende in alle toonaarden, maar enig wantrouwen leek gezaaid: voorafgaand aan zijn volgende partij werd hij nauwgezet gefouilleerd, de registratie van de wedstrijden kreeg voortaan een vertraging van 15 minuten op de feitelijke zetten.

Zijn Nederlandse begeleiders waren hem in de tussenliggende jaren vrijwel uit het oog verloren. Nu volgen ze de kwestie met extra aandacht. 'Hans was destijds niet de beste schaker', herinnert Albertus ten Hertog zich, de jeugdcoördinator van de Utrechtse schaakclub Moira-Domtoren, waar Niemann anderhalf jaar voor speelde. 'Maar op die leeftijd kun je nauwelijks nog beoordelen welke kant het opgaat. Hij was wel zeer gedreven.'

Wat hem ook bijbleef: Niemann kon niet tegen zijn verlies. 'Dan was hij erg boos. Huilen en zo, je kent het wel.' Mellegers staat ook de brandende ambitie bij. Hij weet nog zijn eerste reflex toen hij vernam dat Niemann Carlsen had geklopt. 'Ik dacht: zo, die is nog altijd even fanatiek.'

Ouders

Niemann, van Deens-Hawaiiaanse afkomst, begint met schaken op De Spits in Utrecht. Zijn ouders zijn expats, ict'ers. Zijn moeder werkt bij Capgemini, zijn vader is in dienst van Oracle. Met hun gezin van vier kinderen vestigen ze zich in Houten. Mellegers krijgt de kleine krullenbol in september 2011 in de klas, voor één uur les per week. 'Grappig was dat hij al dacht dat hij het kon. Hij ging met de koning het hele bord over, verplaatste de dame alleen schuin en rokeerde met paarden.'

Schaken is niet zijn enige hobby, hij stapt ook graag op de racefiets om wedstrijdjes te rijden, al is zijn claim dat hij in zijn leeftijdscategorie tot de besten behoort aanvechtbaar. Er zijn op internet geen uitslagen terug te vinden die daarop duiden.

Hij blijkt aan het bord een snelle en vooral gretige leerling. Boeken waarin jonge schakers stapsgewijs vorderingen maken, verslindt hij. Als Mellegers hem meeneemt naar zijn schaakschool Schaakmeester-P in Nieuwegein, waar op woensdagmiddag op sterkte geselecteerde groepen elkaar afwisselen, blijft de grootmeester in de dop liever wat langer zitten, zodat hij ook op hogere niveaus zijn vaardigheden kan testen. Naast het schaken krijgt hij in hoog tempo het Nederlands onder de knie. Daar horen ook schaaktermen bij. Mellegers: 'Hij wilde graag weten wat dit betekende: de vrijpion verzilveren.'

Niemann begint enkele toernooien te winnen. Dat maakt hem niet meteen tot een groot talent, beklemtoont Albertus ten Hertog van Moira-Domtoren. 'Ik ben eerlijk gezegd zeer verbaasd dat Hans nu zo'n hoge rating heeft. Hij moet een enorme progressie door hebben gemaakt.' Hij behoort tot de drie jeugdleden die het in de afgelopen tien jaar tot grootmeester schopten. Naast de Amerikaan zijn dat Hugo ten Hertog, de zoon van de jeugdcoördinator, en Casper Schoppen.

Heel populair was hij niet, vertelt Ten Hertog. 'Maar dat zie je vaker bij erg eierzuchtige kinderen.' Volgens Mellegers ontpopt hij zich uiteindelijk als jonge mentor, die met een vriendje aan de anderen uitlegt wat Het Vierkant en De Doorbraak zijn, patronen met koningen en pionnen. Dat Niemann een slecht verliezer was, onderschrijft hij. 'Hoogbegaafde kinderen zijn heel gevoelig en kunnen onrechtvaardigheid slecht verdragen. Je bent op zulke momenten een illusie en een droom armer. Hans was behoorlijk chagrijnig, maar hij smeed zeker niet met borden en stukken.'

Maar valsspelen wellicht, toen al? Ten Hertog staat slechts vaag iets bij over 'kleine incidenten tijdens toernooitjes', de precieze aard ervan is hij vergeten. Op latere leeftijd, als Niemann 12 is, verwijderd het online schaakplatform Chess.com hem tijdelijk als gebruiker na verdenkingen dat hij zich laat bijstaan door een computer. Dat herhaalt zich vier jaar

later. Mellegers vindt dat het Niemann niet kan worden nagedragen. 'Daar gaan we het niet over hebben, als iemand nog zo jong is.' Zelf noemt Niemann het in een interview na de partij tegen Carlsen 'de enige grootste fout in mijn leven'.

Uit beeld

Na december 2012 verdwijnt hij uit beeld. Mellegers: 'Ja, zo gaat dat. Expats komen en gaan.' Ten Hertog ziet bij toeval zijn naam opduiken onder deelnemers aan het jeugd-WK in 2014. Mellegers ontvangt een keer een mailtje van zijn vader die hem bedankt: hij was degene die zijn zoon motiveerde door te gaan in het schaken. Niemann zelf stuurt nog een bericht als hij de status van Internationaal Meester bereikt.

Hoe beoordelen zij de controversen van nu? Jeugdcoördinator Ten Hertog aarzelt. 'Dat kans dat hij niet vals heeft gespeeld is 51 procent. Zolang niets is aangetoond, verdient hij het voordeel van de twijfel. Het bewijs ontbreekt. Maar aan de andere kant: Carlsen heeft niet impulsief gehandeld.'

Schaakdocent Mellegers: 'Ik kan me niet voorstellen dat Hans vals heeft gespeeld. Overal staan camera's. Hij heeft dit niveau bereikt door keihard te werken. Dat zet je niet zomaar op het spel. Ik hou het erop dat Carlsen Hans onderschat heeft, hij speelde gewoon onder zijn niveau.'

Intussen kijken ze uit naar de Julius Baer Generation Cup, een online schaaktoernooi. In de zesde ronde, maandag, staat een pikante clash op het programma: Carlsen vs Niemann.
